

*«№13 гимназиясы коммуналдық
мемлекеттік мекемесінің 6 «Г»
сынып оқушысы Максұтов Абылай
«Авторлық құқық және плагиат»*

Авторлық құқық

Автордың авторлық құқықпен қорғалған туындысын қайта шығаруға немесе басқалардың пайдалануына рұқсат беру құқығы

© таңбасы кез келген туындының авторлық құқықпен қорғалғанын көрсетеді . Егер автор сайтқа осындай таңбаны қойса, пайдаланушыға сайтта жарияланған электрондық туындылардың авторлық құқықпен қорғалға-нынан хабардар етіп отырады. Мысалы, интернеттегі сайттарда орналасқан кез келген поэзиялық немесе прозалық шығарманы өз сайтыңа немесе басқа сайтқа өз авторлығыңмен жариялай салу өте оңай. Бірақ мұндайды заң тілімен айтқанда плагиат (ұрлық) дейді. Мұндай ұрлық жасаған пайдаланушы заң алдында жауап береді.

Авторлық құқықтың тарихы

Қазақстан Республикасы көп жылдар бойы Ресейдің құрамында және 1991 жылдың 16 желтоқсанына дейін КСРО-ның құрамында болды. Өз кезегінде ҚР Ресей империясы мен КСРО-ның құқықтарын 1991 жылға дейін қолданып келді. 1996 жылың 10 маусымында "Авторлық құқық пен сабақтас құқық" туралы заң қабылданды. Бұл заң Берн Конвенциясының талаптарына сәйкес келеді. 2015 жылы Осы заңға өзгерістер енгізілді. Себебі, ҚР ҚК 2014 жылы авторлық құқықты бұзғандық үшін қылмыстық құқық бойынша сараланып, жаза тағайындалу көзделгендіктен.

Канаданың алғашқы авторлық құқық туралы заңы 1921 жылы қабылданып, 1924 жылы күшіне енді. Бұл заң Берн Конвенциясының талаптарын сақтайды. Бұл заң көп жылдар бойы өзгеріссіз келгенімен, ақпараттық техникалардың дамуының нәтижесінде бірқатар өзгерістер енгізілді.

Интернеттегі жарияланған шығар-малардың авторлары өз туындыларын жеке пайдаланушылардың қолданғанына қарсы болмайды. Мысалы, пайдаланушы бір суретті еш рұқсатысыз көшіріп алса да, авторлар оны авторлық құқықтарын бұзу деп санамайды. Бірақ суретті пайда табу мақсатында көшіріп алып таратса, бұл біреудің зияткерлік меншігін рұқсатсыз пайдаланып, пайда тапқан болып саналады. Авторлық құқық туралы ескерту сайтта орналасқан туындыларда болмаса да, ол авторлық құқық туралы заңмен қорғалады.

Авторлық құқықпен қорғалатын туындыларға мыналар жатады

Ұрлық – *плагиат* –
plagiarism

ПЛАГИАТ

- **Плагиат (лат. *plagiō* — ұрлау, ұрлық) — басқа автордың әдеби немесе ғылыми туындысын иемдену, шығарма үзінділерін өз еңбегінде авторын көрсетпей пайдалану.**
- **Бөтен шығарманы немесе оның бір бөлігін түпнұсқасын атамай, өз атынан жариялағанда, із жасыру үшін түрлі әдістер қолдану да кездеседі. Мысалы, мәтінге кейбір өзгертулер енгізу, басқа сөзбен алмастыру, т.б. Мұндай өзгертулер көп болса, плагиатты дәлелдеу оңайға түспейді, арнайы салыстырып тексеруді қажет етеді. Плагиаттық жасап, басқа біреудің шығармасын иемденіп, еңбегін пайдаланған адам авторлық құқықты бұзғаны үшін заң алдында жауапқа тартылады**

Плагиаттың түрлері

Парафрирленген плагиат біреудің жұмысына бірнеше (көбінесе косметикалық) өзгерістер енгізуді, содан кейін оны өзіндікіндей етіп өткізу. Егер белгілі бір идея жалпыға ортақ білім болмаса, сіз дәйексөз келтірместен оны қағазға қоса алмайсыз, тіпті егер сіз тікелей баға белгілемесеңіз.

Тікелей плагиат бұл басқа адамның жұмыс сөзін сөзбе-сөз көшіріп жазу актісі. Кітаптан немесе мақаладан параграфты сілтеме немесе тырнақшаға салмай-ақ, мысалы, тікелей плагиат. Сізге эссе жазу үшін біреуге ақы төлеу және оны өзіңіздің жеке жұмысыңыз ретінде ұсыну да тікелей плагиат болып табылады. Егер сіз тікелей плагиат жасасаңыз, сіз Турнитин сияқты бағдарламалық жасақтама мен құралдардың арқасында ұстап қалуыңыз мүмкін.

Кездейсоқ плагиат цитаталар болмаған кезде, дереккөздер дұрыс көрсетілмегенде немесе автор өздері ойлағандай білмейтін қарапайым цитатасыз идеяны бөліскенде орын алады. Кездейсоқ плагиат көбінесе ұйымдастырылмаған зерттеу процесінің және соңғы минуттық дағдарыстың нәтижесі болып табылады. Сайып келгенде, егер сіз өз деректеріңізді тиісті түрде келтіре алмасаңыз, сіз плагиат жасадыңыз, тіпті егер сіз несиелеріңіз келсе де.

«Мозаика» плагиат тікелей және парафразлы плагиаттың тіркесімі. Бұл түрге әр түрлі сөздерді, сөз тіркестерін және сөйлемдерді (кейбір сөздерді сөзбе-сөз, кейбір парафразаланған) тырнақша немесе атрибутсыз енгізуге болады.